

DE MOOIE ONBEHOLPENHEID DER MENSEN

Branduren van Cobi van Baars

In haar derde roman blinkt Cobi van Baars uit in veelzeggende details en kleinschalige gedachten. Onbeholpenheid dooradert het verhaal.

LISE DELABIE

“Naomi is van na de brand.” Zo opent Cobi van Baars haar derde roman *Branduren*. Het is een zin waarmee ze meteen een eerste thema evocert van de vele die ze in deze vrij beknopte roman zal aansnijden. *Branduren* is een roman over trauma, over een voor en een na.

Het boek gaat over grenspunten, over de verticale markeringen op de tijdlijn van een mensenleven, over de essentie ervan: een geboorte en een overlijden. Die twee gebeurtenissen vallen samen met de indeling van het boek in ‘Begin’ en ‘Einde’. Twee keer is er te veel volk, in te kleine ruimtes, bij te intieme scènes uit een mensenleven. De setting vraagt om frictie.

In het eerste deel staat de bevalling van Naomi centraal. Zij werd ongepland zwanger na haar eerste date met Bient, een dove marathonloper. Naomi is fysiotherapeut en heeft genoeg vertrouwen in haar lichaam om de bevalling thuis te laten verlopen in het gezelschap van haar dichtste familie: Bient, haar ouders Barbara en Gerrit, en haar schoonouders Tjitske en Michel. Allen krijgen ze een rol om te spelen in het theater van Naomi: Tjitske moet tolken voor Bient, Michel moet foto's maken, haar papa mag voor het eerst in zijn leven een bevalling zien (hij stond op de gang tijdens Naomi's geboorte) en haar mama – die mocht gewoon niet achterblijven.

De aanloop naar de geboorte en de bevalling zelf worden beschreven in korte hoofdstukken, waarin telkens een ander familielid optreedt als verteller. De eerste is Barbara, die in afwachting van het verlossen de telefoonhoorn herinneringen probeert op te roepen aan de kindertijd van haar dochter. Ze wandelt rusteloos door het huis, zet meubels recht, controleert het brandalarm. Zou er nog tijd zijn om naar de kapper te gaan? Het is een scène vol schijnbaar alledaagse tafelen, maar Van Baars blinkt uit in veelzeggende details en kleinschalige gedachten, zoals de opmerking van Barbara, die Tjitske tegenkomt in de supermarkt: “Blauwe ogen, grijs krulhaar dat wijd uitstaat. Ze is naar de kapper geweest. Zij wel.”

De verschillende perspectieven zorgen voor een voyeuristisch effect

De personages observeren elkaar voortdurend en zijn streng in hun oordelen. Door hen allen een podium te geven, kan Van Baars sociale mechanismen haarfijn blootleggen. Ze laat de tijdlijn overlappen, zodat we dezelfde tafelen vanuit verschillende perspectieven beleven. Zo krijgen we ook de gedachten van Tjitske over Barbara mee: “Zei... Bient dat?” Ze spreekt de naam van mijn zoon uit alsof het een aandoening is.” De overlappende verplichten de lezer om hun oordeel bij te stellen, iets waar de personages zelf niet in slagen.

De verschillende perspectieven zorgen bovendien voor een voyeuristisch effect: bij de bevallingscène, die vijftig pagina's in beslag neemt, kijk je niet één keer naar een opengesperde vagina, je ziet hetzelfde tafereel door drie paar ogen. Drie keer ervaar je het ongemak van de personages, dat Tjitske zo verwoordt: “Fout. Ik weet het vanaf dat moment. Het is fout dat we hier zijn. We dampen ongemak, we maken een broek van wat een kraamkamer moet zijn.” De veelheid zorgt voor een beklemmend gevoel. De neiging van de personages om de kamer te verlaten wordt naadloos overgedragen op de lezer.

Toch is de keuze voor zes perspectieven niet overal geslaagd. De personages delen dezelfde taal en zacht sarcastische humor, waardoor je soms vergeet in wiens hoofd je binnendringt. Gerrit heeft aspiraties als dichter, maar zijn metaforiek sluipert in alle perspectieven. Een metaforiek die overigens vaak snijdend is, zoals het beeld waarin Gerrit zijn huwelijk met Barbara vat:

We doen geen moeite meer. Ik niet om het initiatief te nemen en zij niet om haar onwil te verbeteren. Zelfs in haar afwijzing is de sleet gekropen.

Cobi van Baars © Fjodor Buis

Over de lippen van Naomi die versmald zijn, zegt Bient later:

Het resultaat van de bitterheid waarin ze zich hult, die ze heeft aangetrokken als een jas die hing te wachten op het goede seizoen. Een karaktertrek met vertraging, een genetische verwantschap met incubatietijd.

Daarnaast blijven sommige personages aan de oppervlakte. Michel krijgt weinig eigenheid, de meeste van zijn gedachten behelzen ergernissen. Ook Bient komt niet overal uit de verf. “Bient is een fijne jongen”, merkt Gerrit op. Meer valt er niet te zeggen, zijn voornaamste eigenschap blijft zijn doofheid.

Het tweede deel van het boek houdt een strakke focus aan doordat één personage centraal staat. De helft van de hoofdstukken gaan naar Gerrit, die de laatste regelingen treft voor zijn euthanasieaanvraag. De tijdlijn is een paar jaar versprongen. Lonneke is intussen een kleuter en moet Sneeuwvitje spelen op een schooltoneel. Het hele openingshoofdstuk lang probeert het kind, dat ook doof is,

haar papa in gebarentaal duidelijk te maken dat opa Gerrit voor altijd gaat slapen. Maar Bient begrijpt de boodschap niet: “Ik schud mijn hoofd. Nee, jij gaat slapen.” Het misverstand ligt er vingerdik op, maar maakt de scène niet minder aandoenlijk. Bovenal illustreert de scène hoe filmisch Van Baars kan schrijven: de prins die met zijn hoofd schudt en Lonneke niet wil kussen, de juf die een handkus voordoet en dan Lonneke die ontwaakt en ongepast luid gaapt.

Onmiddellijk stapt Lonneke uit haar rol. Met twee handjes duwt ze haar bril vaster op haar neus. Dan kijkt ze de zaal in. Ze heeft me snel gevonden. Opa, gebaart ze dan voor de zoveelste keer. Opa slapen.

De onbeholpenheid, deze keer van Lonnekes communicatie, dooradert het hele boek. Het keert terug in de knallende kurk van de champagnefles die Michel te vroeg opent als afleidingsmanoeuvre bij alle tumult dat vlak na de geboorte is ontstaan; in de gebrekkige gebarentaal van Naomi die nooit een volledige cursus volgde; in de alledaagsheid van een boterham met kaas die de symboliek van een laatste levensdag doorbreekt – niemand schreef voor hoe een sterfdag eruit hoort te zien.

En niemand beschreef het allemaal zo onbeschroomd als Van Baars. Alle praktische beslommeringen, de kleinste banaliteit, het maakt deel uit van de grootste thema's uit *Branduren*, zoals leven en dood. Ook liefde in al haar facetten, ontbrandende en uitgebluste, is er daar één van. Van Baars legt met veel precisie haar vinger op de halfslachtige pogingen waarmee mensen toenadering zoeken tot elkaar. In die onbeholpenheid schuilt veel moois.

COBI VAN BAARS, *Branduren*, Atlas Contact, Amsterdam, 2020, 251 p.

